

Демида Є. Ф.,

м. н. с. відділу наукової
інформаційно-бібліографічної діяльності
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

ФУНКЦІОНАЛЬНІ Й ПОШУКОВІ МОЖЛИВОСТІ БАЗИ ДАНИХ „ПЕРІОДИКА” В СИСТЕМІ ІНТЕГРОВАНОГО ГАЛУЗЕВОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Представлено аналітичну бібліографічну базу даних „Періодика” електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як складову інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу книгозбірні. Висвітлено функціональні та інформаційно-пошукові можливості бази даних „Періодика”. Окреслено засоби популяризації ресурсу з метою підвищення ефективності використання його інформаційного потенціалу користувачами.

Ключові слова: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, інтегрований галузевий інформаційний ресурс, періодичні видання, бібліографічна база даних, функції, бібліографічний пошук, популяризація.

Постановка проблеми. Розвиток в Україні національної науково-освітньої інформаційної мережі та інформаційних ресурсів за головними галузями знань, їх структурна й організаційна інтеграція визнані одними із пріоритетних питань державної політики на сучасному етапі. Про це наголошується в Законі України „Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” [4], розпорядженні Кабінету Міністрів України „Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні” [6] та інших нормативно-правових актах. Стратегією розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року „Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України” одним із головних напрямів визначено створення нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи держави на основі універсального доступу та економічної доцільності [5]. Для досягнення зазначеної мети передбачається сформуванню електронний бібліотечно-інформаційний простір України із забезпеченням швидкого, простого та зручного доступу до усіх типів інформаційних ресурсів бібліотек через єдиний пошуковий інтерфейс.

Важливим кроком на шляху створення бібліотечно-інтегрованого інформаційного середовища в масштабах країни стала робота ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського із формування інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу (ІГР) спільно з бібліотеками освітянської мережі, що передбачає об’єднання ресурсів і сервісів у рамках єдиної інформаційної системи цієї мережі. Одним із ресурсів, що входить до складу ІГР, є аналітична бібліографічна база даних (БД) „Періодика”, що розкриває зміст сучасних періодичних видань фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Організаційні, теоретичні й технологічні засади формування ІГР розроблялися науковцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського впродовж

2011–2013 рр. в ході науково-дослідної роботи (НДР) „Теоретичні та науково-практичні аспекти створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського” (наук. керівник – П. І. Рогова, канд. іст. наук). Результати НДР представлено в наукових публікаціях П. І. Рогової [3, с. 11–33], Ю. І. Артемова [3, с. 52–59], Н. В. Вараксіної [3, с. 84–98], І. Г. Лобановської [3, с. 59–67] та інших дослідників, розроблених ними теоретичних документах, основним з яких є „Концепція створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського” [2].

Організаційні, методичні й практичні питання створення та перспективи модернізації галузевої бібліографічної БД статей і матеріалів із сучасних поточних видань „Періодика” електронного каталогу (ЕК) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського досліджувались Є. Ф. Демидою [1]. Проблеми формування даного ресурсу шляхом обміну електронними записами аналітичного розпису періодичних видань з освітянськими бібліотеками України на кооперативних засадах розглянула Л. І. Самчук [8]. Моніторингове дослідження відвідування БД „Періодика” дистантними користувачами за 2013–2015 рр. провела С. С. Янюк [11]. Аналіз отриманих даних показав, що БД „Періодика” є найпопулярнішим серед користувачів ресурсом, оскільки частка відвідування його за досліджуваний період склала 45% від загальної кількості звернень до баз даних ЕК на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [11, с. 18]. Такий значний відсоток звернень до ресурсу свідчить, що періодичні видання та документи, що публікуються на їх сторінках, вельми затребувані користувачами, тому потрібно розкривати функціональні й пошукові можливості БД „Періодика” для розширення доступу до її контенту.

Мета статті: розкрити функції та інформаційно-пошуковий потенціал БД „Періодика” ЕК як складової ІГР у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, окреслити засоби її популяризації серед користувачів.

Актуальність дослідження підтверджується широкою зацікавленістю споживачів у БД „Періодика” як сучасному засобові наукової комунікації.

Виклад основного матеріалу. Впровадження в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського системи автоматизації бібліотек (САБ) ІРБІС стало основою модернізації науково-інформаційної діяльності книгозбірні, зокрема організації інноваційної структури ІГР. Для створення ІГР як системи електронних ресурсів та інформаційних послуг програмно-технологічною платформою обрано одну із останніх версій САБ ІРБІС64 [9]. За визначенням П. І. Рогової, ІГР – це „акумуляовані вітчизняні та зарубіжні електронні ресурси з питань педагогіки, психології та освіти, спеціалізовані, персоніфіковані БД наукової інформації, до яких надаватиметься доступ користувачам завдяки відповідному програмному забезпеченню” [7, с. 220]. Головним результатом, що очікується від сформованого ІГР – це створення умов „для інтенсифікації науково-дослідної діяльності, навчально-виховного

процесу в освітянській сфері України шляхом створення принципово нових можливостей для пошуку й використання наукової інформації, відображення в освітянському сегменті інформаційного простору інтегрованих бібліотечно-інформаційних ресурсів, надання вільного доступу до таких ресурсів незалежно від статусу та місця перебування користувачів” [2, с. 20]. Згідно із новим Статутом ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (2016 р.) формування ІГР на засадах кооперації та координації й упровадження інноваційних форм і методів роботи в діяльність мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України є одним із основних завдань діяльності книгозбірні як координаційного і науково-методичного центру означеної мережі [10, с. 4].

ІГР вибудовується як відкрита система, що має тенденцію до розширення. На сьогодні до складу ІГР входять бази даних ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського („Книги”, „Періодика” „Галузева реферативна база”, „Сухомлініка” та ін.), зведені БД, які формуються спільно з провідними книгозбірнями мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України (зведена БД дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології, зведена БД збірників наукових праць та ін.), система „Розподілені бази даних ІРБІС-корпорації” (БД ЕК інших бібліотек, що мають веб-модуль ІРБІС) тощо. Електронні БД ІГР забезпечені єдиною точкою доступу на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

В середовищі ІГР в структурі ЕК сформовано й постійно поповнюється аналітична бібліографічна БД „Періодика”. Виходячи зі специфіки контенту й технологічних особливостей, визначимо основні функції, що виконує БД „Періодика”:

– *кумулятивна* – спрямована на накопичення даних про всі сучасні вітчизняні й зарубіжні періодичні видання, якими поповнюється фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, та бібліографічних записів (БЗ) їх аналітичного розпису;

– *меморіальна* – забезпечує збереження введених даних;

– *інформаційна* – спрямована на багатоаспектне та оперативне відображення інформації про розвиток і сучасний стан наук про освіту, педагогіки і психології, освітньої практики та суміжних галузей знань, галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності, що міститься в періодичних виданнях, через їх аналітико-синтетичне опрацювання;

– *науково-дослідна* – сприяє глибинним пошукам науковців і практиків у вище означених сферах шляхом надання джерельної бази для досліджень;

– *просвітницька* – орієнтована на популяризацію фахових періодичних видань та публікацій з них;

– *когнітивна* – реалізується через зацікавлення матеріалами галузевих поточних видань і спонукання до вивчення проблем, що в них висвітлюються;

– *освітня та самоосвітня* – виявляється в підтримці освіти (формальної й неформальної), сприяє підвищенню освітнього, професійного, інтелектуального, загальнокультурного рівня користувачів, розвиткові їх інформаційної культури;

– *довідкова* – надає можливість отримувати певні достовірні відомості, відображені в БЗ та безпосередньо в публікаціях галузевих періодичних видань, а також щодо наявності в бібліотеці того чи іншого часопису;

– *пошукова, або інформаційно-пошукова* – забезпечує можливість пошуку в масиві БЗ інформації, потрібної користувачам, за різними параметрами;

– *комунікативна* – через пошукову функцію забезпечує доведення до споживача бібліографічної інформації, підтримуючи зв'язок користувач – бібліотека;

– *іміджева* – реалізується через представлення користувачам якісного бібліографічного продукту, що позиціонує ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як наукову бібліотечну установу освітянської галузі державного рівня.

Виконання функцій БД „Періодика” забезпечується технологічними умовами САБ ІРБІС64 та створеними на їх основі інформаційно-пошуковими можливостями на етапі формування ресурсу (введення даних та автоматичного формування пошукових словників), а ще – вміннями читачів їх використовувати.

Програмне забезпечення дає змогу здійснювати бібліографічний пошук в БД „Періодика” в локальній мережі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в автоматизованому робочому місці (АРМ) „Читач” через технологію авторизованого доступу на клієнт-серверній платформі, що робить БД доступною одночасно багатьом особам. Віддалений пошук забезпечено через модуль WEB-ІРБІС, що дає можливість рівного і вільного користування БД всім бажаючим в системі ІПР на порталі книгозбірні. Процес пошуку інформації в БД „Періодика” здійснюється за широким спектром параметрів шляхом прямого доступу через словники. Параметрами виступають усі основні елементи БЗ документів, що утворюють контент ресурсу.

САБ ІРБІС64 передбачає технологію опису періодичних видань на зведеному рівні та окремих номерів, тому, запитуючи наявність про наявність потрібного видання за його назвою, в БД „Періодика” можна відразу отримати інформацію про всі його номери, що зберігаються у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Виявивши наявність потрібного випуску, можливо одразу переглянути його зміст. Наступним кроком буде перегляд аналітичних БЗ публікацій, зазначених у змісті. Пошук статей і матеріалів з періодичних видань можна здійснювати за такими параметрами: автор (мається на увазі будь-який із авторів, якщо їх декілька); місце роботи автора; інша особа, причетна до створення документа (перекладач, редактор, художник тощо); установа чи організація, причетна до створення документа; назва публікації; індекс Універсальної десятикової класифікації (УДК); предметна рубрика; географічна рубрика; формальний підзаголовок (позначення документа за його читацьким і цільовим призначенням, за формою викладення матеріалу, за типом або видом); ключові слова; персоналія особи, яка є об'єктом, що розглядається в документі; назва твору (художнього, публіцистичного тощо), що є предметом аналізу в документі; персоналія установи чи організації, діяльність якої досліджується в документі; назва заходу (наукової конференції,

семінару, виставки тощо), якому присвячено документ; рік опублікування (видання часопису); джерело публікації (назва періодичного видання).

Пошук можливий як за одним із параметрів, так і за їх поєднанням. Програма пропонує шість видів пошуку:

- 1) простий пошук за словником;
- 2) комплексний пошук;
- 3) пошук „для чайників”;
- 4) пошук „для розумників”;
- 5) пошук за зв'язками;
- 6) послідовний пошук.

Простий пошук виконується за одним із атрибутів, вибраних із словника. При комплексному пошуку комбінуються одразу декілька параметрів. Пошук „для чайників” орієнтований на користувачів-початківців, здійснюється шляхом введення термінів у довільній формі, що описують інформаційний запит. У режимі „для розумників” залучаються спеціальні види пошуку, що будуються на основі таких інформаційно-лінгвістичних ресурсів, як Авторитетні файли, Алфавітно-предметний покажчик до УДК тощо. Пошук за зв'язками призначений для здійснення пошуку БЗ документів, пов'язаних із вже знайденим, представленим на екрані. Послідовний пошук дає змогу відбирати БЗ із масиву знайденої інформації шляхом уточнення (обмеження) запиту.

Основною мовою каталогізації БД „Періодика” є українська, але пошук можна здійснювати також і російською, англійською та іншими мовами, оскільки БЗ часописів, заголовки БЗ та бібліографічні описи статей і матеріалів вводяться в БД мовами першоджерел. Ключові слова в обов'язковому порядку вносяться українською й додатково російською та мовою опрацьовуваного документа, якщо остання є іншою.

Структура БЗ для всіх БД ЕК передбачає сумісність основних пошукових параметрів, завдяки цьому виникає можливість створення інтегрованого пошукового апарату, що й використано при формуванні ІГР. Тому, на пошуковий запит, зроблений у БД „Періодика” на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, одразу надходить пакет інформації за заданими параметрами, який представляє результат пошуку по всіх БД ІГР. Такий інноваційний крок у формуванні інформаційно-бібліографічного сервісу надає значні переваги для користувачів.

Інформацію про БД „Періодика” як бібліографічний ресурс читачі отримують при безпосередньому відвідуванні ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського або через представлення БД в системі ресурсів на порталі книгозбірні. Користувачі, які мають труднощі при здійсненні пошукових операцій, завжди можуть отримати допомогу від чергового бібліографа-консультанта в бібліотеці при безпосередньому спілкуванні, а також за телефонним зв'язком. Для ознайомлення користувачів з БД та методами роботи з нею проводяться також лекції та групові консультації, зокрема у рамках науково-педагогічного лекторію, наукових конференцій, семінарів, круглих столів та інших заходів. З часом з'явилася можливість

урізноманітнити засоби популяризації БД „Періодика” та навчання методиці пошуку в ній потрібних документів. Диверсифікація пов’язана із розвитком комунікативної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, спрямованої на створення комфортних умов для отримання й використання інформації із залученням зовнішніх зв’язків через Глобальну мережу. Застосування інтернет-технологій (офіційних і приватних освітніх веб-сайтів, інтернет-медіа, соціальних мереж, відеохостингів, електронної пошти тощо) як засобів для інформування й навчання користувачів шляхом усної й письмової комунікації значно розширить їхні можливості для набуття інформаційних і технологічних навичок, зокрема пошуку інформації в бібліографічних БД, добору статей і матеріалів з періодичних видань в БД, розміщених на платформі САБ ІРБІС.

Висновки. Програмна основа та інформаційне наповнення у поєднанні з чималим набором пошукових прийомів роблять БД „Періодика” сучасною інформаційно-пошуковою системою з широким спектром функцій, здатною забезпечувати високий рівень задоволення запитів користувачів, що стосуються фахової періодики. В системі ІПР БД „Періодика” отримала додаткові можливості для просування свого контенту до споживачів завдяки інтегрованому пошуковому апарату. Залучення інтернет-технологій поряд із традиційними засобами популяризації БД „Періодика” сприятиме поглибленню обізнаності користувачів щодо сучасних бібліотечних інформаційно-комунікаційних технологій та набуттю ними вмінь у пошуку потрібних документів, що містяться в періодичних і продовжуваних виданнях.

Список використаних джерел

1. Деміда Є. Ф. Формування бази даних „Періодика” електронного каталогу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: здобутки та можливості модернізації [Електронний ресурс] / Деміда Євгенія Федорівна // Інформ. технології і засоби навчання : [електрон. наук. фах. вид.] / НАПН України, Ін-т інформ. технологій і засобів навчання, Ун-т менеджменту освіти. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Т. 48, № 4. – С. 185–198. – Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/1254/937>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 8.11.16.
2. Концепція створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2013. – 20 с.
3. Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Вип. 4. Інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, проблеми, перспективи створення та забезпечення доступу / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. – 597 с.
4. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 9 січ. 2007 р. № 537-V // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/537-16>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 8.11.16.
5. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року „Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України” : розпорядж. Каб. Міністрів України від 23 берез. 2016 р. № 219-р // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 8.11.16.

6. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : розпорядж. Каб. Міністрів України від 15 трав. 2013 р. № 386-р // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 8.11.16.

7. *Рогова П. І.* Інтеграційні процеси у діяльності освітянських бібліотек МОН України і НАПН України в умовах інформатизації [Електронний ресурс] / Рогова Павла Іванівна // Інформ. технології і засоби навчання : [електрон. наук. фах. вид.] / НАПН України, Ін-т інформ. технологій і засобів навчання, Ун-т менеджменту освіти. – Текст. дані. – Київ, 2013. – Т. 38, № 6. – С. 217–233. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2013_38_6_21. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10.11.16.

8. *Самчук Л. І.* Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського як ініціатор корпоративної взаємодії освітянських бібліотек країни / Лариса Самчук // Бібл. форум України. – 2014. – № 2. – С. 13–15.

9. Система автоматизации библиотек ИРБИС64. Общее описание системы / Междунар. Асоц. пользователей и разработчиков электрон. б-к и новых информ. технологий. – Москва : ГПНТБ России, 2013. – 493 с.

10. Статут Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : (нова редакція) : затв. постановою Президії НАПН України від 26 трав. 2016 р., протокол № 1-2/8-140 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ : [б. в.], 2016. – 12 с.

11. *Янюк С. С.* Моніторинг відвідування бази даних „Періодика” електронного каталогу Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського / Світлана Янюк // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2015. – № 1. – С. 16–21.

Демида Е. Ф.

Функциональные и поисковые возможности базы данных „Периодика” в системе интегрированного отраслевого информационного ресурса Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского

Представлена аналитическая библиографическая база данных „Периодика” электронного каталога ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского как составная часть интегрированного отраслевого информационного ресурса библиотеки. Раскрыты функциональные и информационно-поисковые возможности базы данных „Периодика”. Рассмотрены средства популяризации ресурса с целью повышения эффективности использования его информационного потенциала пользователями.

Ключевые слова: ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского, интегрированный отраслевой информационный ресурс, периодические издания, библиографическая база данных, функции, библиографический поиск, популяризация.

Demyda Y. F.

Functional and retrieval features of *Periodicals* database in the system of integrated subject information resource of V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine

The paper presents an analytical e-catalogue *Periodicals* bibliographic database of V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine as a part of the library integrated subject information resource. The author of the paper describes functional and information retrieval features of *Periodicals* database. Means of popularizing the resource among users in order to increase its information potential efficiency are mentioned.

Keywords: V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, integrated subject information resource, periodicals, bibliographic database, functions, bibliographic retrieval, popularization.